

Unde ni sunt argou-nauții?

Felix NICOLAU

Institutul Limbii Române, Universitatea din Lund, Suedia

„Vocea altora o auzi cu urechile, pe a ta cu gâtlejul”
(André Malraux, **Condiția umană**)

Pentru un cititor „îmbătrânit în lectură”, intrarea într-o operă literară înseamnă o vânătoare, o *caccia* regală. Mai mult decât întâmplări, personaje și peisaje, hăițașii aduc în bătaia lentilei lectorului-vânător cuvinte și expresii. *Nihil nove sub sole* în ce privește intrigile, caracterizările și descrierile. Cu limba nu te pui, însă! Dacă nu-și modifică structura ADN-ului, cel puțin o învârte și o răsuțește de așa natură, încât bașca de-i mai prinde chichirezul. Maioreșcu îl saluta pe tânărul Eminescu cu considerații de genul: „are simțul limbii, semnul celor aleși”. Așa cum mă concentrez în timpul vizionării unui film asupra inteligenței dialogurilor și jocului actorilor, așa și lectura îmi este o pândire de vocabule scăpărătoare.

Întrebam o adolescentă tobă de **Harry Potter, Narnia, Stăpânul inelelor** ș.a.m.d. de unde vine fascinația pentru acest *fantasy* bazat pe mituri răscoapte și de ce nu mai prezintă interes pentru generația ei basmele noastre și de aiurea. Căci în basme găsești de toate: de la povești de dragoste și ură, până la metamorfoze, blesteme, „efecte speciale”, ironie etc. Mi-a răspuns că acelea ar fi pentru copii. Într-un fel i-am dat dreptate. Basmele au această nemaipomenită calitate – sunt capabile să vrăjească imaginația copiilor, dar și să seducă cititorul matur, cu gusturi rafinate. Cum se explică această seducție „tomnatică”? Păi aici vine vorba de subînțelesuri, de situații arhetipale, de evitarea veșnicului happy-end (vezi **Tinerete fără bătrânețe**) și de savoarea limbajului. De ce am mai citi poveștile lui Slavici, dacă nu pentru limba lor păstoasă? În comparație cu limbajul țepăn și corect al noilor *fantasies, poveștile nemuritoare* oferă un real spectacol lingvistic. Citeam acum vreo doi ani despre moartea unei țărănci din Ucraina, care știa pe de rost în jur de trei sute de basme. O enciclopedie populară, dar și un tezaur de regionalisme, arhaisme.

Făcând saltul de la basm la scrierile culte, cititul de dragul limbii poate fi practicat în literatura română atunci când vine vorba de Alecsandri (în special teatrul și proza), Ion Ghica, Creangă, I.L.Caragiale, Mihai Sadoveanu, Arghezi, Mateiu Caragiale, M.R. Paraschivescu, E. Barbu, M. Sorescu, Fănuș Neagu, N. Stănescu, George Astaloș, Emil Brumar, Șerban Foartă, Cezar Ivănescu etc. Cărcotelii se pot isca cu privire la lista incompletă de mai sus: cum că Creangă, pornind de la radicalul unor „țărănisme” (arhaisme, regionalisme), ar fi născocit cuvinte noi, șturlubatic, cum că Sadoveanu pune în gura personajelor sale o limbă estetizată

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Non-Commercial 4.0. International License

și tot așa. Nimic de zis! Ce contează este că oamenii s-au luptat cu limba, încercând s-o localizeze, s-o „traducă” în limbaj. Cunoaștem diferența dintre *langue* și *parole*, dintre *competență* și *performanță*. Cunoaștem jocul de permutări și combinații, dar am auzit și de cerința violării normei lingvistice, pe care o propovăduiau formalistii ruși și praghezi. Bine, ei aveau în vedere funcția poetică a limbii, credința că poezia „povestește” într-altfel universul decât proza. Eu, însă, mă raportează la zisa lui Ezra Pound: „Poezia trebuie să fie scrisă la fel de bine ca proza”.

Autorul tare de urechi

Odată cu textualismul, metaliteratura și autoreferențialitatea am impresia că Autorul a surzit. Sau cel puțin își folosește urechile cu zgârcenie. În loc să-și facă o greșă cu niște urechi lungi cât ale lui Midas, sus-numitul și-a înfundat urechea externă, mulțumindu-se cu ce-i oferă cea internă. Rezultatul? La fel de burlesc ca cel pe care l-am obținut chestionând un negru asupra hățușului de culoare din stațiile metroului londonez. Omul avea căștile pe urechi, eu îl întrebam: „can you show me the way to Piccadily Circus?”, iar el: „hă? what?”. De altfel foarte mirat că nu auzea ce-i strigam eu. Ar fi de presupus că autorul își permite să-și întoarcă auzul spre sine în momentul în care dispune de o experiență de viață bogată. În fond, nici Beethoven nu a surzit după ce a compus prima simfonie. Dar un condeier tânăr nu-și permite luxul acesta. Sorin Stoica a scris o carte, **O limbă comună**, din perspectiva unui surd. Deși surprinde unele expresii specifice saloanelor, limba rămâne una neutră, „comună”. Oricum, trebuie să recunosc că el este unul dintre scriitorii tineri sensibili la valențele limbajului. Iată o mostră: „Poate nu e bine să mă victimizez ca o chivuță la înmormântarea magraonului”.

Și acum să ating miezul problemei – limbajul din cărțile scriitorilor (foarte) tineri. Ahtiați după autenticitate, adesea chiar cea „mizerabilistă”, inspirați de viața din căminele studențești și de călătoriile cu mijloace de transport damblagite și înțesate de interlopi, ei aud prea puțin polifonia mediilor respective. Pentru că tinerii scriitori sunt în marea majoritate intelectuali iritați de incultura și meschinăria mediului înconjurător. Să amintesc că în romanul lui Adrian Șchiop, **pe bune/pe invers**, având ca subiect apetențele homosexuale, se discută despre lingvistică generală și despre „libertatea ficționară”? Argoul din acest roman se limitează la inserții de termeni englezești și la înjurături banale. De altfel, sintagma favorită a unei întregi generații, bomba lor cu hidrogen, a fost „faze de căcat”. În prefața la **pe bune/pe invers** Costi Rogozanu vorbește de literatura de atitudine și de argoul fantastic din paginile cărții. Una la mână că până și cea mai manieristă scriere este tot o luare de poziție în favoarea a ceva, doi la mână, mie argoul de laudat mi s-a părut sărăcăcios. Am în vedere în special gama cuvintelor *tari*, domeniu în care aflu infinit mai multe într-un talcioc bucureștean, decât din paginile cărților. Și nu e vorba atât de duritate, cât de inventivitate.

George Astaloș, cel în transcrierea căruia am citit un excepțional **Hamlet** povestit pe țigănește, spune că „argoul este pentru limba normativă ceea ce este jazzul pentru muzica simfonică”. George Volceanov, autorul unui **Dicționar argotic al limbii române**, Editura Niculescu, 2006, optează pentru sfera mai largă a anglo-americanului *slang*, în defavoarea celei restrictive a francezului *argot*. Astfel, argoul ar fi „o sumă de interferențe între jargoane distincte”. Jargonul, la rândul lui, este înțeles ca una dintre submulțimile incluse în argou. Jargonul este compus din „cuvinte și expresii specifice unui anumit segment al populației, vocabular, tehnic sau chiar secret al unui grup, fie acesta și profesional, de vârstă, sectă, clasă ori interese”. Accentul cade pe încifrare, pe invenție și resemantizare.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Non-Commercial 4.0. International License

Riscurile traductibilității

Este un loc comun că mediile periferice sau chiar interlope pot fi mai expresive din punct de vedere al limbajului decât cele burgheze sau academice. De aceea sunt surprins de neglijarea acestui intensificator al mesajului literar. Și nu numai argoul, dar și regionalismele și arhaismele (resemantizate) contribuie la sporirea pitorescului de vocabular. Bineînțeles, funcție de zona de interes a unui scriitor, argoul poate fi mai mult sau mai puțin folosit. Eu l-am căutat în scrieri în care prezența lui ar fi fost binevenită. L-am căutat la Dragoș Bucurenci, în **RealK**, roman despre droguri. Am găsit o adevărată enciclopedie a stupefiantelor și a modului lor de preparare/consumare. Altfel, protagoniștii sunt tot juni intelectuali cu un limbaj conformist chiar la nivelul imprecățiilor. Am căutat în **Legături bolnăvicioase**, romanul despre relații lesbiene al Ceciliei Ștefănescu. Eroi studiosi, vocabular standard. În **Să mă tai cu tăișul bisturiului tău, scrise Josephine**, Sebastian A. Corn enumeră simptome, înșiră instrumentarul medical. Jargon medical. Înjurăturile, însă, tot banale sunt. Trilogia lui Alexandru Vakulovski, compusă din **Pizdeț**, **Letopizdeț** și **Bong**, în afara rusismelor, nu strălucește prin expresivitate. Romanele sexual-exotice ale Claudiei Golea beneficiază cel mult de aportul termenilor japonezi, englezești și franțuzești. Pitoresc, nu expresivitate. Mitoș Micleușanu descompune și ciopârțește cuvinte încercând să experimenteze într-o limbă pe care, evident, nu o stăpânește cum trebuie. N-am descoperit argou nici la Augustin Cupșa, în **Perforatorii**. Unele modulări la Cosmin Perța, în **Intâmplări la marginea lumii**. Ionuț Chiva chiar când scrie despre suți, o face cu scârbă intelectuală. De unde și surzenia ca antifonare perfectă. Mai atenți la limbajul pestriț al mahalalei sau la „graiuri” sunt ironiști ca Dan Lungu, Filip Florian, Radu Pavel Gheo etc. Ei sunt mult mai relaxați și mai atenți la posibilitățile oferite de modul mimetic inferior. Posibil ca deschiderea față de argou să fie o consecință a percepției mai relaxate a vieții, odată cu maturizarea și cu abandonarea morgii adolescentine, frustrată și disprețuitoare. Așa se face că scriitorii ajunși la vârste rotunde, 40-50 de ani, mizează pe simțul auzului. Exemplele sunt destule: Daniel Vighi, Mircea Cărtărescu, Horia Gârbea, Dan Stanca etc. Există o înțelepciune tradusă în democratizarea scriiturii, chit că practică la modul ironic. Ironic, însă nu sarcastic.

Despre tinerii poeți nu o să spun nimic, întrucât chiar și cei acuzați de pronografie și violențe de limbaj sunt tot eliști frondeuri. Mai devreme sau mai târziu, ei vor fi acuzatorii de mâine (Miruna Vlada îmi vine prima pe limbă). Prea puțini dintre ei au înprospătat limbajul poetic cu vocabule din arealul marginal mai sus pomenit.

O să adaug că exemplificarea mea nu este exhaustivă. Vreau doar să semnalez câteva opere în care argoul și-ar fi găsit loc cu prisosință.

Consecințe ale citadinizării, ale centralizării, ale globalizării programelor de studiu? Snobism intelectual implicând oroarea de (sub)cultura de ghetou sau de cea „populară”? Nu mă grăbesc să trag concluzii. Observ doar că noii romancieri pretind că scriu despre aspectele naturaliste ale vieții, dar o fac de pe poziții intelectualiste, fără empatie. Încă trăim complexul camilpetrescian, filtrat prin Nicolae Breban, Augustin Buzura și Școala de la Târgoviște: nu se poate scrie roman decât cu eroi intelectuali. Numai ei ar avea complexitatea necesară marilor dileme și dezbateri. Mai există o capcană: credința că un limbaj cât mai puțin localizat ar face cartea mai ușor traductibilă. Corect! Însă orice traducător știe că lucrurile banale, fără personalitate lingvistică sunt cel mai ușor de transpus. Problematika unei opere ar trebui să vizeze universalul, nu limba ei. Intrigă cu reverberație universală, limbaj neaș. La repezeală îmi trec prin minte exemplele lui Orhan Pamuk, V. S. Naipaul.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Non-Commercial 4.0. International License

Mărturisesc că tânjesc după limbajul poveștilor și povestirilor lui Creangă, după verva agramată a lui Pristanda, după plasticitatea limbii lui Gore Pirgu și după revista presei din Poiana lui Iocan. Vechii maștri! Dar și după **Argoticele** lui Nichita Stănescu, acele „cântece la drumul mare”, „fără mamă, fără tată”, publicate abia în 1992. O mostră: „Zicea că i-am vrăjit nasol,/că fac mișto la parastase/...mă tot miram ce-o gădilase/de-a dichisit-o-n ochi un trol.//Și mi-a suflat-o, mă...de-a gata,/călca-i-ar dricu' arătarea.../Cântai, cântai, dar vezi, cântarea/mi-a încălzit doar beregata.//Mă arde sub cămașă coasta,/mă seacă dur, prea dur, abrașa,/sau bă...m-o fi durând cămașa/și eu nu știu nimic de asta.//Sunt șmecher, eu? Eu, mă? Ce zici.../C-așa-mi turnă la-nghesuială.../Dar vezi, m-am prins: e pe gineală,/c-o arde-n muscă d-un carici.//M-a uns cu găinaț de zână/și tocmai cine...O cartoafă,/o ștoalfă talciocară, oafă.../Ei și? De-o gădilă...rămână!//Ochitul, vorbele îi put,/Dar dă-o-n suflet de gagică/...../Ai oasele la tine, Gică?/Te fac pe zece un barbut”(La **Calul Bălan, cârciumă și han**).

O să închei cu câteva exemple de argou culese din dicționarul lui G. Volceanov. Unul mai expresiv decât altul.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Non-Commercial 4.0. International License

Abajur=minijupă
Acadea=prostituată ieftină
Academie=cazier bogat
Adio, mamă=băutură alcoolică ieftină
Aerodrom=chelic
Agregat=porc tăiat de Crăciun
Aguridă=fetișcană
A ajunge la export=a muri
Albă ca Zăpada=cocaină
Alconaut=alcoolic
Alivanti pour toujours și să mă pupați în cur!=la revedere
Altar=bar
Alună=testicol
Antiderapant=diazepam
Antreu=buxunar exterior
Aragaz=băiat grasuț
A-și arunca retina peste umăr=a se asigura că nu e urmărit
Arzoaică=femeie senzuală
Babardeală=act sexual
Bauhaus=gălăgie
Balamut=naiv
Balconar=homosexual care practică felația
A se cacioli=a se supăra
Cajbec=naiv
Calculator=căpățână de porc
Cald nemțesc=frig
A da adormiri=a înșela pe cineva
A se da crocant=a se lăuda
A da cu gazometrul de pământ=(despre femei) a avea picioarele scurte
El Zorab=penis supradimensionat
Garid=proxenet
Garoaică=țigancă
Halardeală=șmecherie
Halbă=țigară fumată pe jumătate
Hamleți=izmene
A-i ieși capul prin păr=a fi tuns zero
A împătrăți=a se fotografia
Jabrac=individ periculos
Jagardea=curvă

Jbant=act sexual în picioare
Jelibon=grăsan
Lachenson=homosexual
Macarenco=închisoare
Mafler=hoț dibaci
Mambo=frumos
Nașbiție=jocul alba-neagra
A năpârli=a-și pierde virginitatea
Oafă=prostituată
Oberșmechelărie=escrocherie de anvergură
Ocarină=gură
Ochi maro=anus
A ofili=a bate zdravăn
O de Gârteni=parfum marca Guerlain
Paceaură=femeie urâtă
Paliu=nebun
Panacot=înghesuială
A panghi=a fura
Pantahuză=prostituată bătrână
Papacioacă=gură
Papacioc=bărbat care practică felația
Papiț=cuniliție
Rachetă=gaze intestinale
Sadomasopsihopupu=somasochist
Sandilău=dement
Savarină=vulvă
Sărat=hazliu
Șaică=amantă
Șarlă=om viclean
Șeică=fată drăguță
Șerpărie=zonă cu mulți țigani
A șindi=a spinteca
Șingaliu=polițist
Tabacheră=ultima persoană într-o coadă
Tapardos=rachiu
Tarabă=vagin
Tarom=penitenciar cu condiții de viață mai bune